

Sangaste mõisa tall-tõllakuurist külastuskeskuseks

Lossiküla, Otepää vald, Valga maakond

Muinsuskaitse eritingimused: Arhitektibüroo Siim & Põllumaa OÜ

Projekt: OÜ ARC Projekt

Ehitustööd: Jaagor Grupp OÜ

Muinsuskaitsejärelvalve: Birke Grupp OÜ

Tellijä: OÜ Sangaste Mõis

Taastatud Sangaste mõisa tall-tõllakuur on andnud Lõuna-Eestile tähelepanuväärse kohaliku pärandit mõtestava paiga. 2019. aasta suvel avati seal külastuskeskus, kus asub ekspositsioon Sangaste rukkikrahvina tuntud Friedrich von Bergi elust, tegevusest ja tema eluaja teadusimedest.

Keskaegset linnust meenutav tallikompleks, mis on kujundatud neogooti mõjutustega Sangaste mõisa peahoonega ühtses stiilis, valmis arhitekt Paul Alischi juhtimisel 1887. aastal. Kastellitüüpi majandushoones asusid esialgu kaks talli, tõllakuur ja tallimeeste eluruumid, mis paiknesid nelinurkse aatriumi ümber.

1

Okupatsiooniajal kasutati hoonet kolhoosikontori, lauda ja laoruumidena. Viimased aastakümned oli hoone seisnud kasutuseta. Ajahamba hoogsa puremise tagajärjel olid sellest säilinud vaid välismüürid ja väike osa sisemüürist, katused olid katki ja osaliselt sisse kukkunud. Välisseinte akna- ja ukseavade paiknemist ja suurust oli nõukogude ajal muudetud, väravatele olid valatud betoonsillused.

KONTSEPTSIOONIOTSINGUD

Projekteerimise algstaadiumis kavandati hoonesse spaad või tervisekeskust ja kogu sisehoov oli kavas katta katusega. Nii suure pinna katustamine tõi kaasa hulga tehnilisi küsimusi – millised peavad olema kandekonstruksioonid, kuidas toimub kütmine ja vihmavee ärajuhtimine –, mis jäidki lahenduseta. 2016. aastal leiti tall-tõllakuurile uus kasutusotstarve külustuskeskusena. Esialgseid ideid (vahelagede madalamale toomine, et anda teisele korrusele ruumi, välisseinte soojustamine poorbetoonplakkidega, õõnespaneelidest vahelaed, rohked katuseaknad jm) Muinsuskaitseamet ei soosinud, sest vana hoone sisse kavandati sisuliselt uut hoonet, mis ei arvestanud ajaloolise hoone väärtustega. Edasine koostöö aga sujus ja lõpuks jõuti kõiki osalisi rahuldavate kompromisside ja projektlahenduseni.

MIS SÄILIS JA MIS MUUTUS?

Tall-tõllakuur jäi väliselt algele kujule, kuid sees on muutused päris suured, näiteks on sisehoovipoolsele küljele lisatud klaasgalerii. Rohkete niiskuskahjustustega katuse- ja vahelaekonstruksioonid ning varisenud sisemised tellismüürid lammutati ning ehitati uuesti. Vanad väärikad graniidist teepiirdepostid kaunistavad korrastatud sisehoovi ja kangialust ilmestab uuesti laotud algupärane munakivisillutus. Õnnestunuks võib pidada vana pörandafragmendi säilitamist ja ekspositsioonis sellele rakenduse leidmist. Hoone välismüüride korrastamisel ja vanade kaarsilluste taastamisel kasutati lammutustööde käigus sorditud ja puhastatud vanu telliseid. Kõik markeeritud tellised leidsid taaskasutust ja eksponeeriti fuajees asuva ava taastamisel. Hoone galeriis olevad tellispostid otsustati jätta esialgsel kujul taastamata ning konserveerida ja eksponeerida oma eheduses.

Taastamistööde tulemusena säilis hoone autentne välisilme, kuid uus sisu ja otstarve annavad võimaluse seda tänapäevasel moel kasutada. See on näide kompromissidest, kus hoone taaskasutusse võtmiseks on leitud vana säilitamise ja uue lisamise tasakaal. Igati kiiduväärne on peahoone tagasihoidlikuma kõrvalhoone korrastamine ja uuele elule aitamine, isegi kui see tähendab klaasseinte ja betoonpörandate lisamist. Loodetavasti annab see tõuke ka teiste Sangaste mõisaansambli kõrvalhoonete arengule.

2

3

4

1. Sangaste mõisa kompleks linnulennult. Vasakul historitsistlik peahoone, paremal tall-tõllakuur. Fotod Indrek Saarmets
2. Kastellilaadne tall-tõllakuur, nüüdne Ringtalli külustuskeskus. Ehitisse oli esialgu paigutatud tõllakuur, kaks hobusetalli ja tallimeeste elamu
3. Üks suurimaid muutusi hoone välimuses on sisehoovi lisatud klaasgalerii, mis hõlbustab hoone osade vahel liikumist. Fotod Reio Avaste
4. Ekspositsioon „Rukkikrahv ja ilmaimed“ jutustab loo 19. sajandi teadusimedest ja Sangaste lossi omanikust krahv Bergist